

Wass Albert Kicsi Anna sírkeresztje című novellájával emlékezünk a II. világháború befejezésére

Wass Albert:
Kicsi Anna sírkeresztje

Elmondom, hadd tudja meg végre a világ kicsi Anna igaz történetét.

A falu neve, ahol mindez történt, Mezőbölkény és a falu szélén van egy ócska, düledező gabonás, amelyik valamikor egy uradalomhoz tartozott. Az uradalom még az első világháború után megszűnt és a gabonás a község tulajdonába ment át, de már a község sem használta esztendőök óta semmire, olyan rozoga volt. Ez alatt a gabonás alatt van egy pince. És ebbe a pincébe rejtették el a jó bölkényiek Bihorát, a kommunista kovácsot és Weiss urat, a zsidót.

Nem azért tették ezt, mintha az egész falu csupa kommunistából állott volna, avagy túlságosan szerették volna a zsidókat. Nem. Egyszerűen csak azt tartották, hogy Bihora is ember és Weiss úr is az, akik nem tehetnek arról, hogy az egyiknek elvette Isten a szép eszét és kommunistává tette, a másikat pedig úgy formálta, hogy zsidó legyen belőle. Mivel pedig a németek és a hozzájuk hasonló izgágák erősen vadásztak akkoriban erre a két féle emberre, hát a mezőbölkényiek fogták magukat s egy felleges éjszaka beköltöztették a kovácsukat, meg a zsidójukat az ócska gabonás pincéjébe. Levittek nekik két ágyat, meg két széket és egy asztalt. Petróleumlámpát is adtak hozzá, csak éppen a lelkükre kötötték, hogy ha világosságot csinálnak, elébb tömjék bé szalmával a pinceablakokat.

Amit tettek, legjobbkor tették a bölkényiek, mivel másnap reggel megjelent a faluban négy német katonaféle meg két csendőr és egyenesen Weiss urat keresték, meg Bihorát, a kovácsot. A kovácsnak családja volt otthon s azok megmondták, hogy az ember elment volt éjszaka s nem tudják hova. A csendőrök összekutatták a házat, végigkeresték a falut, de Bihorát nem lelték meg. Így jártak Weiss úrnál is. Neki ugyan nem volt családja, de ott meg a szomszédok vallották be, hogy bizony nem tudják mi lett a zsidóval. Ott volt, aztán egyszerre csak nem volt ott többé.

A németek szitkozódtak a maguk nyelvén, a csendőrök kerestek, estig ott ültek a falu nyakán, aztán elmentek. Két hétig majdnem minden második nap visszajöttek, megjárták az erdőket is, faggatták az embereket, aztán leszoktak Bölkényről rendre. Weiss úr, meg Bihora pedig ültek szépen és türelmesen az ócska gabonás pincéjében, melynek az ajtaján gyermekfejnyi nagy rozsdás lakat fityegett s annak a lakatnak a kulcsa pedig ott csüngött a kicsi Anna nyakában, az ing alatt.

Kicsi Anna a falu árvája volt és egy özvegyasszonynál lakott az alvégen. Ő pásztorolta a falu bárányit és a báránylegelő ott volt az ócska gabonás körül. Így került hozzá a kulcs. Ő volt az egyetlen, aki föltűnés nélkül ülhetett le naponta a magányos épület árnyékába, míg bárányai szorgalmasan tépegették az öles gyomnövények leveleit, melyek a düledező falak alját ellepték.

Minden hajnalban valaki más tért be az özvegyasszony házához batyuval a kezében és vitte kicsi Annának az ebédkosztot. Így volt ez eddig is. Éppen csak, hogy a batyuk lettek súlyosak és terjedelmesek, mióta Weiss úr meg Bihora a pincét lakták.

Kicsi Anna pedig fogta a batyut, meg az elmaradhatatlan mogyorófacálcát s indult végig a falun, összeszedni a bárányokat. Nem egyszer találkozott ilyenkor össze a csendőrökkel, meg a német katonákkal, de azok rá se néztek. Mit is néztek volna egy vézna, sápadt, tizennégyéves leánykán, Akinek két szőke hajtincsében még csak pántlika sincs? Aki mezítláb tapossa a falu porát serény kis báránykák megett, színét vesztett ruhácskában, soványan és nagy bámuló kék szemekkel? Akinek hangját sem lehet hallani, aki olyan észrevétlen, amilyen csak az lehet, aki a falu árvája?

Kicsi Anna pedig kiterelte minden reggel a falu bárányait az ócska gabonás melletti báránylegelőre s leült az elhagyott épület alá. Odébb egy mélyedés volt a dudvák között, valamikor falépcsők voltak benne és ez a mélyedés vezetett le a pinceajtóhoz. Egy ideig üldögélt ott, aztán mikor látta, hogy sehol nem mozdul semmi a környéken, besurrant a mélyedésbe ? ügyelve, hogy nyomot ne taposson az öles gyomok között ? elővette ingéből a nagy rozsdás kulcsot és kinyitotta a pinceajtó lakatját.

? Adjon Isten jó reggelt ? mondotta szelíden, amikor beadta nekik az aznapi batyut. Az ajtón kinyújtottak ilyenkor egy korsót, azzal leszaladt a vízre, majd megkérdezte, hogy kívánnak-e még valamit. néha pénzt adtak dohánnyra, olykor egy-egy levelet. A kovács megkérdezte, hogy mi van otthon, Weiss úr is kérdezett ezt-azt, aztán kicsi Anna újra rájok zárta az ajtót és visszament a bárányaihoz.

Napközben néha meghallotta a Weiss úr füttyét, olyankor körülnézett s ha nem volt senki, odaszaladt a pinceablakhoz. Izentek vele ezt-azt, megbízták, hogy mit hozzon holnap, s kicsi Anna becsületesen elintézte mindent. Olykor Bihora jött az ablakhoz és halk dörmögő hangon megkérte kicsi Annát, hogy énekelne odakint valamit, mert attól kellemesebben telik az a nyavalyás idő. És kicsi Anna ilyenkor énekelt. Szívesen tette, jól esett tudnia, hogy az ő cérnahangocskája is örömet okoz valakinek.

Nem is történt semmi hiba.

Egy este aztán végigszaladt a falun a hír: jönnek az oroszok! Messziről ágyúzást lehetett hallani és az embereket kigyújtotta az izgalom a piacra. Akadtak, akik azt is tudták, hogy melyik falunál vannak már.

Másnap reggel, batyuátadáskor, elmondta kicsi Anna, hogy mit hallott a faluban.

? Felszabadulunk! ? örvendett meg a két ember a pincében s erősen lelkére kötötték kicsi Annának, nehogy a nagy felszabadulásban róluk megfeledkezzék.

Hát ettől nem kellett féljenek. Az óvatos bölkényiek nagyon is számon tartották a maguk két emberét. Amikor úgy dél felé hallani lehetett már a puskalövéseket is és néhány fülig poros német végigzörgött lóhalálában rablott szekereken a falun, néhány esküdt, élükön a bíróval, kivonult ünnepélyes processzióban, de igen serényen az ócska gabonáshoz.

? Jöszte a kulccsal! ? kiáltottak oda már messziről kicsi Annának.

Úgy nyitotta ki a bíró az ajtót, mint aki szertartást végez.

? Úgy na, mink magukat megsegítettük. Most aztán maguk segítsenek meg minket. Boldogan szökött elő a pincéből Weiss úr, meg Bihora.

Sírva ölelgették a bírót, meg az esküdteket s fogadkoztak erősen, hogy haja szála sem görbülhet Bölkényben senkinek.

Még kicsi Annát is megölelgette a végén a kovács.

? Ne félj kislány ? mondotta neki könnyben úszó szemekkel ? mától fogva az én lányom vagy! Az ország lánya vagy! Az egész felszabadult kommunista közösség lánya vagy! Meglátod, miként hálálják meg a világ felszabadult proletárjai a jócselekedetet!

Aztán mentek nagy sietve, hogy fogadják illően a felszabadulást.

Hát oroszok, azok jöttek. Bár nagyrészüket a fővölgyeken haladt előre, délutánra azért Bölkénynek is jutott belőlük egy század. Az emberek behúzódtak előlük a házaikba. Mert akármilyen felszabadulást is hirdettek a kovácsék, az egyenruhához mégsem volt túlságosan sok bizalmuk. Majd ha ezek odébb mennek, gondolták, majd akkor meglátjuk, mit kell ünnepelni.

Hanem azok nem mentek odébb. Megszállták a falut. Betódultak az udvarokra. Berúgták a házak ajtaját. Leütötték a falról a Krisztus-képeket. Ordibáltak, pisztollyal lödözték az ólbeli disznókat s a házakban rátámadtak a fehérnépekre. Egyszeribe megtelt a falu jajgatással sivalkodással, löporfüsttel. Az emberek szaladtak a falu kommunistája után.

De volt annak baja egyedül is. Ott vitatkozott a kapuban három muszkával. A muszkák hajtották kifelé a tehenét, ő meg magyarázott nekik.

? Én kommuniszt! Hallod, tovaris? Én kommuniszt! Stalin, Lenin, kommuniszt!

? Dobre, dobre ? bólogattak a muszkák és elvitték a tehenet.

? Ponciusát ennek a világnak ? mérgelődött a kovács ? nem tudok beszélni velök!

Hol van Weiss úr? Az érti a nyelvöket!

Szaladtak az emberek a kováccsal együtt Weiss úrhoz. De az már akkor ott ült egy autóban, valami tisztféle mellett s csak ennyit kiáltott vissza nekik:

? Szükség van reám a városban! Ha kell valami, forduljanak csak bizalommal a parancsnok elvtárshoz! Van mellette tolmács!

Azzal elrobogott. Akkor már egyetlen tébolyult sikoltás volt a falu. Tépett ruhájú asszonyok futkostak eszelősen búvóhelyet keresve. Véresre vert férfiak hörögtek az udvarokon. Röhögő, durva katonák vonszoltak hajuknál fogva sikoltozó leányokat. Valahol égett egy ház.

Az emberek szaladtak a kováccsal a parancsnokhoz. Félórába került, míg megtalálták. Ott ült a plébánia szobájában, elterpeszkedve. Előtte egy kancsó bor. Két katona akkor taszigált be hozzá éppen egy síró leányt.

? Hő? ? mordult rá a kovácsra, amikor az elébe toppant.

? Elvtárs! ? kiáltott képéből kikelve Bihora ? hogy túrheti, amit ezek csinálnak? Én kommunista vagyok én...

A parancsnok odaintette a tolmácsot. Az rá mordult Bihorára.

? Mi bajod van?

? Elvtárs! ? fordult feléje kétségbeesetten a kovács, hogy végre talált valakit, aki megérti a szavát ? én mint igaz kommunista magyar kérem magukat...

? Te kommunista vagy? ? nézett végig rajta bizalmatlanul a magyarul beszélő pisztolyos ember.

? Igen, elvtárs! Húsz éve vagyok kommunista és ezek az emberek itt megvédtek, elrejtettek...!

? Mit tettél a kommunizmusért? ? szakította félbe türelmetlenül a pisztolyos.

A kovács megzavarodott.

? Hogy...?

Azt kérdeztem, mit tettél? Miféle érdemeid vannak?

Hány embert öltél meg? Hány hidat robbantottál? He?

? Én? ? húzta ki magát Bihora sértődötten ? hallja-e én nem vagyok se gyilkos, se robbantós! Én becsületes, békés kommunista magyar vagyok! Munkás kommunista proletár vagyok én, elvtárs, becsületes ember! De ami itt folyik az szörnyűség! Az megcsúfolása Marx tanainak! Az!

? Mars ki! ? üvöltött rá a tolmács, azzal fölkapta a parancsnok asztaláról a szíjkorbácsot és teljes erővel végigsújtott vele Bihora fején ? mars ki disznó! Még

bírálni mered, pimasz kulák létedre, hogy mit csinálunk! Mars ki!
Azzal ütötte, verte a szíjkorbáccsal, ahol érte. Bihora vakon támolygott ki a plébániáról. Érezte, hogy csurog arcáról a vér. De nem az fájt. Hallotta a háta mögött sikoltani a szerencsétlen behurcolt leányt, durva állati röhögést hallott és az fájt rettenetesen. Hogy ezek azok, akikre húsz évig várt. Akikben úgy hitt, mint a papok a maguk Istenében. Akik a szabadulást, az emberisége, az egyenlő jogokat és a boldog békességet hirdették. Ezek azok!
Félre lökték. Belerúgtak. Csak támolygott vakon az utcán. Valaki elébe futott. Egy öregasszony.

? Bihora úr! Bihora úr! Jöjjön gyorsan! Jaj én Istenem, és Istenem, kicsi Anna...!
Nyolcan is reámentek, arra a gyerekre! Jaj Istenem, jaj! Ilyet kellett megérjünk, jaj!
Csak annyit hallott, hogy kicsi Anna. Megrázkódott ettől Pillanat alatt magához tért.
Nem, ez nem szabad megtörténjék! Minden csak ez nem! Ha ez megtörténik, vége a világnak!

Rohant az alvég felé. Lihegve, hörögve csörtetett be a szűk kis udvarba. Az ajtó nyitva volt, szélesen, mint az olyan ajtók, ahonnan a rémség elűzte a gazdát.
Minden, csak ez nem! Fölkapott a fal mellől egy heverő karót. Bevágódott az ajtón. A szűk kis ház tele volt katonával. Gonosz vigyorgásokkal tülekedtek az ágy körül. A kovács közéljük ugrott a karóval.

? Kifele innen, disznók! Kifele! Bitangok! Aljasok! Kifele!
Leütötték hamar. Csizmák tapostak reá. Rúgások érték. Fejbe vágták. Még ájultan is ütötték, rúgták. Azt hitték, halott. Kidobták az udvarra. Hajnalban akadt reá a felesége. Úgy vitték haza saroglyán. Véres habot hörgött az egész falu, azon az éjszakán.

Kicsi Anna másnapra meghalt. Akkorra már odébb mentek a katonák, csak egy komisszár maradt utánok. Géppisztollyal uralkodott a plébániáról a felszabaduláson.
Pap nélkül temették kicsi Annát. A plébánost pincébe zárva őrizte a komisszár. Alig volt a temetésen valaki. Sok embert, asszonyt s leányt temettek még azon a napon.
Három hétig feküdt Bihora, a kovács. Akkor fölkelte valahogy, átvándorolt a műhelybe és hosszasan matatott ott. Mikor kijött, vadonatúj sírkereszt volt a vállán.
Nem nézett senkire, csak egyenesen a temetőkertbe ment. Megkereste a kicsi Anna sírját. Nagy nehezen felállította rá a keresztet.

A kereszt fájába bele volt égetve fekete betűkkel:

?Itt nyugszik Kicsi Anna és a szabadság?

Állt előtte még egy ideig és nézte. Talán imádkozott is. Aztán hazavándorolt és visszafeküdt az ágyba.

Másnap hívatta Bihorát a komisszár. A temetőbe.

? Mi az ott? ? ordított rá dühtől vörösen és rámutatott korbácsával a keresztre.

? Kereszt ? felelte Bihora keményen.

? S neked meghalt a szabadság?

Bihora ránézett a komisszárra, egyenesen a szemébe.

? Nem csak nekem, elvtárs. Mindenkinek, aki itt él!

Már csattogott is a korbács Bihorán. Aztán elvitték.

Félé múltával került csak elő. Elcsigázottan, nyomorékra verve. Akkor már egyetlen keresztfa sem állott a bölkényi temetőben. A komisszár ledöntötte valamennyit. Mert a kereszt a reakció jelvénye s még a halottaknak sincs joguk reakcióhoz a felszabadulás országában.

Egy napon kis tölgyfacsemetét hozott be Bihora az erdőről. Egyenesen a temetőkertbe vitte. S ráültette kicsi Anna sírjára. Oda éppen, ahol a kereszt állott volt. A plébános úr ott sétált éppen a sírok között és meglátta a kovácsot.

? Mit csinál itt jóember?

? Keresztet ültetek kicsi Anna sírjára, plébános úr kérem.

Aztán látva a plébános csodálkozó arcát, hozzá tette még halkan.

? Ebből ácsolok majd keresztet egyszer, ha eljön rá az idő.

Nézte a plébános a kis tölgyfacsemetét s mellette a törődött arcú megvénült embert, aztán sóhajtott.

? Isten tudja, mikor lesz az, Bihora.

Az ember ott a sírnál ránézett a papra. Konok tűz sötétlett a szemében.

? Mentől később lesz, plébános úr, annál nagyobb és szebb lesz majd a kereszt!

? De akkor már csak annyit kell ráírjak ? tette hozzá lassan ? hogy itt nyugszik kicsi Anna. Mert a szabadság addigra föltámad.